

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Pleidooi voor
vigilant audience**
'Gesprek aangaan
over complotten'

Les in coronatijd
Update onderwijs in
informatievaardigheid

Victorines 2020
Winnaars vertellen
over werk, ambities
en digitale transitie

Managers en AI:
wel verandering in
leiding en informatie,
maar niets te vrezen

2020 | 09

**WERKEN IN
ZWAAR WEER**

**IP'ERS IN DE
STRIJD TEGEN
CORONA**

COLOFON

IP is samen met Informatie-Professional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (24ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Leen Liefsoens,
Cindy Lammers (hoofdredacteur),
Matthijs van Otegem, Mirjam
Raaphorst, Vincent Robijn,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Ronald Buitenhuis, Jos Damen,
Anne van den Dool, Rob Feenstra,
Kirsten van Gelderen-Ziesemer,
Iris Geldermans, Frank Huysmans,
Marijn Mostart, Willem Peter
de Ridder

abonnements

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail
rajin.roopram@kbenp.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

09

Vigilant audience

Complottheorieën lijken zich steeds meer in het publieke debat te nestelen. Onderzoeker Daniel Trottier pleit voor waakzaamheid en het 'aangaan van het gesprek'.

10

IP'ers tegen Covid-19

Terwijl Nederland de coronacrisis lijdzaam onderging, werkten informatieprofessionals achter de schermen mee aan de bestrijding ervan. Drie betrokkenen vertellen.

16

Achter de Victorines

Jaarlijks onderscheidt het Victorine van Schaickfonds publicaties die vernieuwing in het informatievak helpen stimuleren. IP ging met twee winnaars in gesprek over hun onderzoeken en ambities.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Van Gogh
Worldwide

07

IP Lingo

Fleet

15

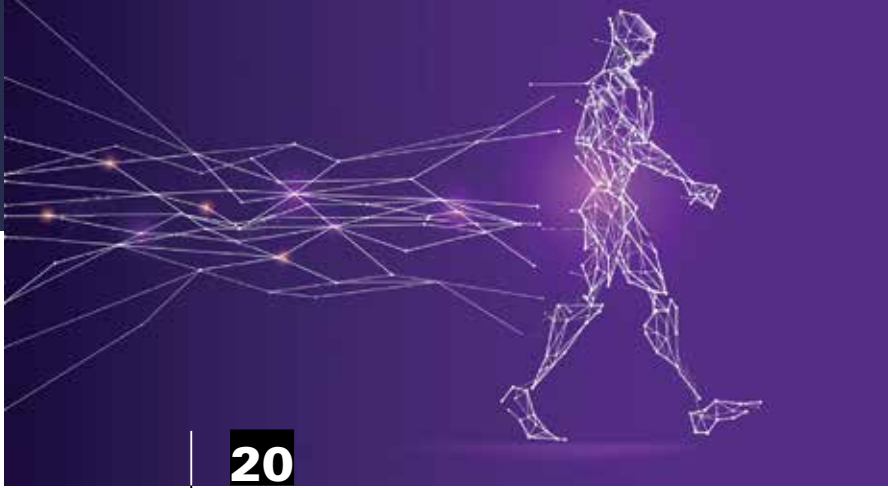
Column

Intiem

27

KB Onderzoekskroniek

Blogarchivering

20**Niets te vrezen van AI**

Zal de organisatie onder leiding van mensen door de komst van technologie verdwijnen? Nee, maar veranderen zal ze wel, stelt Willem Peter de Ridder.

22**Informatievaardigheid**

Hoe geven hogeschool-, universiteits- en speciale bibliotheken in coronatijd hun onderwijs in informatievaardigheden vorm? Een verslag van het jaarlijkse O&O-symposium.

24**GLAM, Wiki en digikeuze**

Nederlandse GLAM-instellingen willen zich graag digitaal openstellen. Wat komt daarbij kijken? Deel 4 in een serie van zes zoomt in op de (toevallige) keuzes bij digitalisering.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

RESPECT**M**

et Keesje naar het park. Het was een van de schaarse sociale uitjes in de eerste maanden van de coronacrisis. Terwijl de honden speelden, snuffelden de baasjes – *coffee to go* in de hand – langs actuele topics. Corona. Uiteraard. Het duurde niet heel lang voor de teneur van de gesprekken begon te kantelen. Of ik die palen had gezien langs de snelweg. Ik was toch richting Utrecht gereden? Stikt ervan.

Van 5G was het een kleine stap naar vaccin, chip, bloed, kinderen en pedo.

De complotten zijn in de loop van tijd niet minder geworden – integendeel.

Je moet met complotdenkers in gesprek gaan, zo luidt het advies ook in dit blad. Vanuit wederzijdse openheid en tolerantie, want twee paar dovemansoren horen nog steeds hun eigen gelijk.

Zelf gooi ik tegenwoordig de 'eyewitness' erin. Mensen uit mijn directe omgeving die bovenop het virus zitten; informatie uit eerste hand dus. Als je hoort over de toewijding en investering, in arbeid en geld, om te voorkomen en genezen (of niet, en ook dat vraagt aandacht en empathie), dan is een complot wel het allerlaatste waar je aan denkt. Ik kan daar nu de IP'ers uit het artikel op pagina 10 aan toevoegen.

Kritisch zijn mag, maar je kop erbij houden – vanuit respect – is wellicht verstandiger.

Rustige feestdagen!

<

28**Gelezen**

Steven Van Bellegem

30**Gespot**

Librairie Avant-Garde

32**Verenigingen**

Beroepsverenigingsnieuws

34**Lifehacking**

Breakout-sessies

35**Favorieten**

Kirsten van Gelderen-Ziesemer

VINCENT VAN HEEL DICHTBIJ

Vincent van Gogh, Caf  terras bij nacht (Place du Forum), circa 16 september 1888. Olieverf op doek, 80,7 x 65,3 cm, Kröller-M  ller Museum. Ingezoomd. De voorkant in dit geval, maar veel andere schilderijen van de Hollandse meester kun je ook van een andere kant bekijken – de labeltjes en stickers van de eigenaar(s) achterop bijvoorbeeld – op Van Gogh Worldwide. Of beter: <https://vangoghworldwide.org>. Want het is een digitaal platform, waar je kunsthistorische en materiaaltechnische informatie over het werk van Vincent van Gogh (1853-1890) kunt vinden. Nu nog alleen het Nederlandse werk, maar in 2021 volgt de rest van de wereld. Dan moet Van Gogh Worldwide alle circa tweeduizend schilderijen en tekeningen online beschikbaar hebben, hopen initiatiefnemers RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Van Gogh Museum en Kröller-M  ller Museum.

Meer over Van
Gogh World-
wide lees je
op pagina 6.

vervolg
van
pagina
4 - 5

Van Gogh Museum

Korenveld onder
onweerslucht, 1890.

ONDERZOEKSPLATFORM VAN GOGH WORLDWIDE TOONT MEESTER TOT IN DETAIL

Onlangs is Van Gogh Worldwide gelanceerd, een digitaal platform waarop kunst-historische en materiaal-technische informatie over het werk van Vincent van Gogh wordt samengebracht. Het is het eerste platform binnen de museale en culturele wereld dat de data conform het linked art datamodel publiceert.

Het RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Van Gogh Museum en Kröller-Müller Museum zijn de founding partners van Van Gogh Worldwide. Zij beschikken over gedegen informatie over het werk van Van Gogh. Daarnaast bundelen zij specialistische kennis over het digitaal ontsluiten van gegevens. Zij werken bij de realisatie van het platform samen met een groot aantal deelnemers, waaronder musea, particulieren en onderzoeksinstituten, en in het bijzonder het Rijks erfgoedlaboratorium van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Gedetailleerde informatie

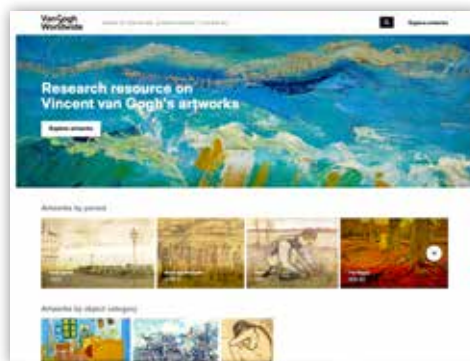
Op het platform worden nu nog de gegevens getoond van de schilderijen, tekeningen en prenten van Vincent van Gogh in Nederland: ruim duizend schilderijen en werken op papier. Van alle werken zijn de objectgegevens, herkomst, tentoonstellings- en literatuurgegevens, briefverwijzingen en materiaaltechnische informatie te raadplegen. Bijzonder is de koppeling naar de brieven van Van Gogh, zodat inzichtelijk is hoe hij het betreffende werk zelf beschreef. De technische gegevens bevatten verschillende opnames van een werk (zoals achterkant en

strijklicht) en verwijzingen naar onderzoeksrapporten. Zo kan de bezoeker iedere afbeelding tot in detail onderzoeken.

Binnen de website is het eenvoudig naar bepaalde werken te zoeken, zowel op Nederlandse als op Engelse trefwoorden en op oeuvre-catalogusnummers. Ook zijn de zoekresultaten te filteren op categorieën, zoals onderwerp, materiaal en periode van vervaardiging. Het platform streeft ernaar objectief te zijn: alle wetenschappelijk gepubliceerde onderzoeksresultaten over de kunstwerken worden weergegeven. In de tweede fase, die begint in 2021, voegt het ook de werken uit collecties in het buitenland toe. In totaal zijn er zo'n tweeduizend kunstwerken van Van Gogh bekend.

Linked art datamodel

Van Gogh Worldwide voldoet aan de principes en uitgangspunten van het Netwerk Digitaal Erfgoed en Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur. Dit betekent dat informatie vanuit de verschillende bronsystemen als linked data wordt gepubliceerd en door middel van het gebruik van thesauri op elkaar wordt aangesloten. Op deze manier is de informatie betrouwbaar en altijd up-to-date. Van Gogh Worldwide is bovendien het eerste platform binnen de museale en culturele wereld dat de data conform het linked art datamodel publiceert.

LOCHAL TILBURG BESTE BIBLIOTHEEK VAN NEDERLAND

De LocHal in Tilburg is door publiek en vakjury gekozen tot Beste Bibliotheek van Nederland 2020 en mag een jaar lang deze titel dragen. LocHal kreeg vorige maand de award uitgereikt door Nina Nannini, directeur van Stichting NBD Biblion, tijdens de online masterclass 'Transformatie van bibliotheken' die georganiseerd werd in het kader van het vijftigjarig bestaan van de stichting. Naast LocHal waren nog vier bibliotheken genomineerd: de bblthk... (Wageningen), Forum Groningen, Forum Zoetermeer en Bibliotheek Gooi en meer (Huis van Eemnes).

De verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland is een initiatief van *Bibliotheekblad*, het vakblad en platform voor de bibliotheeksector in Nederland en Vlaanderen, en Stichting NBD Biblion, de dienstverlenende organisatie en kennispartner voor openbare bibliotheken en mediatheken in Nederland.

ODEUROPA DUKT IN DIGITALE GEURERFGOEDCOLLECTIES

Historisch geurerfgoed ontdekken en weer 'ten neuze' brengen: het onderzoeksproject Odeuropa van KNAW's Humanities Cluster laat geuren herleven. De EU bekroonde het onlangs met 2,8 miljoen euro uit het *EU Horizon 2020-programma*, waarmee de wetenschappers onder meer sensory mining-technieken zullen ontwikkelen. Odeuropa is een internationaal samenwerkingsproject, geleid door cultuurhistorica Inger Leemans en informatietechnoloog Marieke van Erp.

Welke rol heeft geur de afgelopen eeuwen gespeeld in onze culturen? En hoe kan ruiken helpen om het materiële en immateriële erfgoed van Europa te promoten? 'Geuren zijn heel bepalend voor onze beleving van de wereld en voor identiteitsvorming, maar we hebben maar heel weinig kennis over de zintuiglijke kant van het verleden', stelt Leemans. 'Met "Odeuropa: Negotiating Olfactory and Sensory Experiences in Cultural Heritage Practice and Research" duiken we in digitale erfgoedcollecties om de belangrijkste geuren van Europa en de verhalen die ze dragen te ontdekken en ze weer terug naar onze neuzen te brengen.'

bewaard – verwacht het onderzoeksteam veel geurinformatie te putten uit de grote rijkdom aan gedigitaliseerde schilderijen

en prenten. Van Erp: 'Odeuropa heeft tot doel een "computerneus" te ontwikkelen die geuren en olfactorische ervaringen uit het verleden in digitale teksten uit zeven verschillende talen

kan traceren, vanaf 1600 tot aan het begin van de twintigste eeuw.'

Historische geurencyyclopedie

De historische vondsten zullen uiteindelijk worden tentoongesteld in een online *Encyclopaedia of Smell Heritage*, een archief voor het olfactorische erfgoed van Europa, waarmee toekomstige generaties toegang krijgen tot hun geurverleden. Bovendien wordt een selectie van Europese geuren bewaard met behulp van erfgoedwetenschappelijke technieken en 'gereconstrueerd' in samenwerking met de geurindustrie. In samenwerking met musea, bibliotheken en kunstenaars zal het Odeuropa-team olfactorische evenementen organiseren en tentoonstellingen samenstellen, waarbij erfgoedbezoekers leren hoe ze via de neus het verleden kunnen verkennen. Samen met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed wordt onderzocht welke rol geuren spelen in hedendaagse erfgoedpraktijken en hoe we ervoor kunnen zorgen dat geur hoger op de agenda van erfgoedbeleid komt te staan.

Odeuropa start in januari 2021 en heeft een looptijd van drie jaar.

Computerneus ontwikkelen

Een team van experts op het gebied van computer vision, computational linguistics en semantic web gaat aan de slag om sensory mining-technieken te ontwikkelen om digitale tekst- en beeldcollecties te doorzoeken op geurinformatie. Welke geurstoffen worden veel genoemd? Welke betekenissen en emoties worden aan die geuren verbonden? Wat waren de meest welriekende en onwelriekende plaatsen? Welke geurstrategieën gebruikten mensen vroeger om zich te beschermen tegen stank?

Hoewel het een grote uitdaging is om met dit soort overkoepelende vragen gedigitaliseerde collecties van Europese erfgoedinstellingen te doorzoeken – alleen al omdat de collecties in verschillende databanken en datasets worden

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Fleet

Deze rubriek gaat over nieuwe woorden en begrippen in de informatiewereld. Tussen het moment van schrijven en de publicatiedatum zit een paar weken. Dat is in onze snelle wereld een hele tijd. Een begrip kan in die periode oud nieuws geworden zijn, of een algemeen ingeburgerd begrip. Of dat ook opgaat voor *fleet* is voor mij een vraag en voor u als lezer een weet. Toen ik vanochtend een rondje maakte langs een aantal bekenden kon niemand me in ieder geval vertellen wat *fleets* zijn. Ze bestaan op het moment dat ik dit schrijf dan ook nog niet in Nederland. Het is aan u om te zien hoe snel een ontwikkeling kan gaan (of niet).

Natuurlijk bestaat het woord *fleet* al wel. Er zijn enkele plaatsen in Engeland met de naam Fleet. Het betekent vloot in het Engels en is tevens de naam van een Belgische keten van autodealers, een Australisch motorfietsmerk én een firma die handelt in klysma's. De *Urban Dictionary* spreekt bij *fleet* dan ook van 'a term to describe when someone is cleaning out their ass/vagina'.

Maar de *fleet* die ik bedoel is de nieuwste functie van Twitter. Het gaat om een bericht dat na 24 uur automatisch verdwijnt. Hiermee sluit Twitter aan bij een richting die bedrijven als Snapchat, Instagram en Facebook al veel eerder insloegen. 'Omdat Fleets na een dag verdwijnen, helpen ze mensen om zich niet geremd te voelen hun persoonlijke en terloopse gedachten, meningen en gevoelens te delen', blogden Joshua Harris en Sam Haveson, respectievelijk design director en productmanager bij Twitter. Mijn optimistische ik is blij omdat een hoop vuilspuiterij daarmee automatisch verdwijnt, maar aan de andere kant kan het betekenen dat reaguurders en andere gekkies zich bevrijd voelen van hun laatste remmingen en helemaal losgaan. Wie zal het zeggen? U misschien/niet/waarschijnlijk/uiteraard? <

CULTURAL AI LAB: SAMENWERKING OM AI-TOOLS TE ONTWIKKELEN

Het Centrum Wiskunde & Informatica, het KNAW Humanities Cluster, de Koninklijke Bibliotheek, het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, het Rijksmuseum, TNO, de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit Amsterdam hebben hun krachten gebundeld in het Cultural AI Lab. Gezamenlijk gaan zij de mogelijkheden van AI inzetten voor cultureel onderzoek en 'de techniek' bewustmaken van de culturele context.

Schilderijen, manuscripten, foto's, video's, krantenartikelen – erfgoedinstellingen hebben een enorme rijkdom aan gedigitaliseerde collecties. Artificial intelligence (AI) speelt een belangrijke rol in het analyseren en toegankelijk maken van die collecties. Met Cultural AI wordt een brug geslagen tussen culturele erfgoedinstellingen, geesteswetenschappen en informatica. Data en informatie van betrokken erfgoedinstellingen en technische kennis vanuit onderzoeksinstituten vormen de basis voor het ontwikkelen van AI-tools die recht doen aan de complexiteit

van menselijke cultuur en die toegepast kunnen worden binnen de erfgoedsector in Nederland. Alle onderzoeken hebben hierop betrekking en hebben als doel AI-technologie meer bewust te maken van culturele contexten én culturele instellingen te laten aansluiten bij 'state of the art' AI-onderzoek in Nederland. De huidige en toekomstige onderzoeken binnen het Cultural AI-initiatief worden verdeeld over de betrokken instellingen. De promovendi en postdocs zullen in eerste instantie vier jaar aan een onderzoek werken binnen de betrokken erfgoedinstellingen.

De eerste vijf projecten van het Cultural AI Lab zijn:

AI:CULT – Culturally aware AI

Geautomatiseerde analyse en verrijking van objectbeschrijvingen in museumcollecties met behulp van AI. Het doel is om op een transparante en inclusieve manier AI binnen het cultureel erfgoed in te zetten, waarbij de gebruiker de controle behoudt en gemaakte wijzigingen geïnspireerd op AI-onderzoek inzichtelijk worden gemaakt.

SABIO – the SociAI Bias Observatory

Geautomatiseerde analyse van collectiebeschrijvingen in museumcollecties om zo koloniale terminologie op te sporen. Dit onderzoek brengt de culturele bias in collecties in kaart en actualiseert de informatie zonder daarbij de bestaande collectiedata te overschrijven.

Better Informing Citizens about Current Debates

Geautomatiseerde analyses van hedendaagse debatten in de pers met als doel een tool te ontwikkelen die het mogelijk maakt om de kwaliteit van online debatten te evalueren en te verbeteren.

RE-FRAME

Analyse van de context en framing in online journalistiek. Onderzocht worden het hergebruik van bronnen en de rol die deze spelen in de constructie van audiovisuele journalistieke vertellingen door middel van inhoudsanalyse en (action-based) productieanalyse.

Researcher in Residence Programma Cultural AI

Externe onderzoekers kunnen met de data van de Koninklijke Bibliotheek onderzoeken voorstellen rond de thema's van het Cultural AI Lab. In 2021 werkt de KB samen met onderzoeker Simon Kemper (Universiteit Leiden) aan een project rond het lokaliseren van entiteiten (personen, plaatsen en organisaties) in de meertalige koloniale gedigitaliseerde kranten met behulp van verschillende AI-taalmodellen.